
04.06.2020

Austatud Riigikogu esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed.

Mul on hea meel teile aru anda Finantsinspektsiooni 2019. a. tegevuse kohta. Nõue tuleneb Finantsinspektsiooni seaduse § 51 lõikest 4.

Järgnevalt räägin Eesti finantsturu arengust ja meie tööst 2019. aastal. Usun, et 2019. selginud trendidest enamik elavad koroonakriisi üle ning seetõttu väärivad käsitlemist. Samuti vaatlen koroonapandeemia mõju meie finantssektorile.

Finantsinspektsiooni järelevalve toimub umbes 300 finantsvahendaja üle: pangad, kindlusseltsid, fondivalitsejad, kindlustusmaaklerid, makseasutused ja teised. Eesti finantssektori õigustik on 99% ulatuses Euroopa Liidu oma. Meie väiksed finantsvahendajad peavad täitma samu nõudeid kui Euroopa hiiglased. Loomulikult arvestab finantsjärelevalve normide kohaldamisel äri suuruse ja keerukusega, kuid päris eirata paksu Euroopa Liidu seaduseraamatut ei saa. Selles raamatus on umbes 600 õigusakti ja juhendit, mida peab täitma ja mille täitmise üle Finantsinspektsioon järelevalvet peab tegema. Kusjuures sama kvaliteetselt nagu kolleegid Soomes, Portugalis, Itaalias ja Hollandis. Ühelt poolt tähendab see tarbijate suuremat kaitstust, teisalt ka suuremaid tegevuskulusid finantsvahendajatele. Kuna finantsvahendajad on kasumi teenimisele suunatud ärid, siis iga sent kulu vähendab kasumit, kui tulu jääb samaks.

Tulu aga sõltub klientide arvust, profiilist ja rikkusest. Eestis on 1,3 miljonit elanikku. See on enam kui neli korda vähem kui Soomes. Hiinas on ainuüksi 102 linna, mille elanikkond igaühel on üle miljoni.

Hea uudis on, et 10 aastaga ei ole Eesti elanikkond eriti vähenenud, küll aga on piisavalt vananenud. Rikkuse osas on kodumajapidamiste pangakontodel sääste enam kui 7,5 miljardi euro eest, see on 10 aastaga peaaegu kahekordistunud (3,741 mlrd). Soomes on vastav number 102 miljardit^[1]. Tasandatuna võrreldavaks tähendab, et nende majapidamistel on säästnud keskmiselt kolm korda suuremad. Samas meie tugevuseks aga on oluliselt väiksem kodumajapidamise laenukoormus.

Me oleme väike ja veel mitte väga rikas riik. See määrab ära finantsvahendajate

tooteportfelli: klassikalised hoiused ja krediteerimine panganduses, liiklus ja kasko kindlustuses, kohustuslikud pensionifondid varavalitsemises. Majandus on väike ning majapidamised liiga väikeste säästudega selleks, et börs saaks tiivad. Ka muud investeerimistooted alles otsivad Eestis oma kohta.

Kui tootevikerkaar on lihtne, siis saab efektiivsust automatiseerimisega. Finantssektoris väljendub see eelkõige infotehnoloogilistes lahendites. Eestis tehakse 99,6% pangatehingutest elektrooniliselt. Kaardimaksete arvult inimese kohta oleme Euroopa Liidus seitsmendal kohal edestades Balti sõpru aga näiteks ka Prantsusmaad, mis esimesena maailmas 1988 aastal võttis kasutusele kiip-pangakaardid. Internetipanga kasutamiselt oleme Soome, Hollandi ja Balti riikidega selgelt euroala esiviisikus.

Keerukas õigustik, vähene ja alles jõukust koguvate tarbijate arv ning hea IKT keskkond on tinginud Balti finantssektoris koondumise, kohandumise ja teatud segmentides kiire kasvu. Neid märksõnu igaühte eraldi järgnevalt käsitlengi.

Viimastel aastatel oleme kogenud mitmeid turuosaliste piiriüleseid koondumisi. Nende sündmuste peamiseks tõukeks on mastaabiefekt ja kasumlikkuse otsimine. Otsuseid koondumiste sihtriikide kohta mõjutavad üldhinnangud vastavate riikide keskkondadele kuni koonduvate finantsvahendajate sisemiste töötaja tasemel olevate ambitsioonideni. Näiteks on Eestil keerukas konkureerida Leeduga, kuna sealsed tööjõu- ja bürookulud jmt on madalamad, lisaks nende turg on inimeste arvu poolest kaks korda suurem. Samas on meil üldjuhul ette näidata kvaliteetsemalt juhitud krediidiportfellid. Ja see võib olla nii positiivne kui negatiivne – meil on ette näidata meie arvates Põhjamaisem kaasavam juhtimiskultuur.

Finantsjärelevalve vaade koondumistele on seadusest lähtuv: peakorter Eestis võib tähendada suuremat tööhõivet (aga ei pruugi) aga teisalt näiteks panganduses tähendab see ka suuremaid riske Eesti riigieelarvele. Me reeglina soovime koos tegevusloaga näha ka reaalselt tegevust Eestis, tööhõivet ja muud panust siinsesse ühiskonda. Mitte ainult postkastiks olemist, kus turuosalisele on Eesti vaid väravaks laiemale reguleeritud finantsturule, et tulu teenida samas kui siia jäävad ainult riskid.

Kui eelkäsitletud koondumine suundumusena on selgemini piiritletav, siis „kohandumine“ märksõnana hõlmab laiemat küsimuste ringi. See saab tähendada äristrateegiat laiemalt, tootevalikut, organisatsiooni ülesehitust, kapitali ja puhvrite suurust ning kvaliteeti riskide katteks. Kohandumise juures märgin siin aga hoopis aspekti, mida saab tähistada pealkirjaga - „professionaalsem pangandus.“

Professionaalsema või täpsemalt – inimkesksema panganduse teemat käsitlen läbi nn pangakontode kaasuse. Seadusest tuleneb nõue, et pankur peab oma klienti tundma. See omakorda on vajalik riskide määratlemiseks, mõõtmiseks ja juhtimiseks. Muu hulgas kuritegevusega võitlemise eesmärgil, rahapesu ja terrorismi rahastamise

tõkestamise eesmärgil. Arusaadav ja loogiline.

Oleme 2019. a. aruandeaastal tegelenud juhtumitega, kus pank on sulgenud pangakonto viidates endisele kliendile justkui tuleneks see inspeksiooni soovist. Kliendile võib jääda mulje, et vaene krediidiasutus ei tahagi kontot sulgeda aga inspeksioon sunnib. See on aga lihtsalt vale: iga finantsvahendaja sätib turumajanduses ise oma riski-isu, kujundab ise oma toimingud. Seadused ja juhendid panevad aga vastavalt äri riskantsusele turuosalistele kohustusi. Mida riskantsem äri, seda suuremad kohustused. Finantsjärelvalve kontrollib nende normide täitmist. Arvestades meie pangandusturu kesist konkurentsi, siis ei peaks küll pangakonto kergekäeline lõplik sulgemine ehk riskist lihtne vabanemine olema vaikimisi lahend, vaid alles käik kõige lõpuks teiste ammendumisel. Aga siiski võimalik käik, kuna neid kliente on samuti, kes keelduvad vajaliku info andmisest pangale või tegelevad õigusvastaste toimingutega.

Mehhanistlik suhtlemine kliendiga on teiseks ja ehk olulisemakski kitsaskohaks. Isiklikust kogemusest tean, et enamik konflikte saab lahendatud rääkimise, suhtlemisega. Kuulata inimest, selgitada olustikku ja põhjendada käitumist.

Professionaalne pankur on ju eelkõige mitte see, kes oskab matemaatikat või peensusteni juriidikat. Seda nagunii, see on vaikimisi eeldus. Professionaalne pankur on see, kes tunneb ja tunnetab inimesi, äri, keskkonda, suundumusi; kes on väga hea suhtleja.

Riskitundlike kontrollisüsteemide saavutamiseks sealhulgas seoses pangakontodega oleme suunanud panku olulistes summades investeerima ja seirame seda protsessi. Kindlasti on tööstusele heaks õppetunniks, kui aeg-ajalt esinenud puudustega kommunikatsioon kliendiga moondub ühel hetkel õigusloomealgatuseks, mis realiseerudes on sektorile kulukam, kui oleks olnud eos investeerida laitmatusse suhtlusesse. Vaadates kogupilti ja olles dialoogis pangajuhtidega olen pigem siiski optimist ning näen selget soovi kohandumiseks.

Eesti turuliidritel on olnud tänu tagasihoidlikule konkrentsile võimalik tooteid kujundada ja kliente valida. See on põhjustanud rahuldumata nõudlust mitte ainult kuivale jäänud rahapesijate näol, vaid andnud ka tõsiseid häid unaruses või kasutamata ärivõimalusi. Siin on heaks näiteks tarbijakrediit ning järgmine märksõna - kasv.

2019 nägime kiireid kasvusi just väiksemate turuosaliste puhul. Näiteks kasvatas üks tarbijakrediidi andmisele keskendunud pank 232 miljonilise krediidiportfelli aastaga 347 miljoni euron. Nad täitsid oma pakkumisega tühjaks jäänud nishi, kusjuures seda mitte üksnes Eestis, vaid piirkonnas laiemalt.

Ühelt poolt väiksemate turuosaliste kasvamine tugevdab-suurendab konkurentsi. Igati

positiivne. Finantsjärelevalvele tähendab kiire kasv aga ka ohu märki: küsimusi, kas organisatsioon saab võetavate riskidega hakkama, kas on piisavalt kapitali, kas krediitkvaliteet on eos piisavalt kõrge, kas juhid ja organisatsioon on valmis nendeks väljakutseteks. Selge on, et ka Eestis ei kasva pankurid puu otsas ning nõukogude võim on üle põlvkondade finantsistidesse tekitanud katkestuse. Olen euroalal kehtivate standardite kujundamisel väidelnud, et ei ole hea mõte nõuda panga juhilt vähemalt kolmekümne aastast panganduskogemust.

Nende trendide – koondumine, kohandumine ja kasv - sees on finantsjärelevalve kohustus tagada seaduse raamides finantsturu korrapärane ja õiguspärane toimimine. Finantsjärelevalve ligi 100 kõrgharidusega töötajat teevad seda igapäevaselt teabe kogumisega, analüüsimisega, turuosaliste suunamisega ja otsustamisega. Euroopa Liidu kõige väiksema finantsjärelevalveasutusena otsustasime 2019. aastal 220 haldusakti. Andsime õigusi, näiteks nagu Luminori ühinemine; võtsime õigusi, näiteks lõpetasime Danske filiaali tegevuse Eestis. Panime kohustusi, näiteks väiksematele pankadele hoida 56 miljonit eurot täiendavaks puhvriks riskide katteks. Kujundasime seisukoha, et suurpankadel peaks see summa olema 471 miljonit eurot.

Otsustame Tallinnas ja Frankfurtis keerukaid finantsalaseid ja väga suure rahalise riskiga küsimusi iganädalaselt, olles sealjuures isiklikult varaliselt vastutavad. Ainsaks majakaks sel merel on seadus, abiks pikaajaline järelevalveline kogemus. Praeguses Finantsinspeksiooni juhatuses on enamik kolleege alustanud tööd finantssektoris 90. aastate keskel. Kes finantsjärelevalves, kes advokaadina, kes vastavuskontrollis. Meid täiendavad ning tasakaalustavad kogenud ja ka uued kolleegid organisatsioonis.

Muutsime eelmisel aastal Finantsinspeksiooni organisatsiooni eesmärgiga teha veelgi paremini järelevalvet ja kriise lahendada. Oleme faktiliselt liitnud endaga Tagatisfondi, kuna meie pisiturul ei ole kriisivälisel ajal mõtet hoida käigus eraldi administratiivset aparati Tagatisfondi tarbeks samas, kui hüvitamisjuhtumi käsitlemiseks nagunii ei piisa Tagatisfondi töötajatest. Versobanki sulgemise kogemus oli siin kristalliselgeks tõendiks.

Koroonapandeemia vallandudes läksime väga kiiresti üle kaugtööle, rakendades koostöös keskpangaga meil olevad infotehnoloogilised võimekused. Meie järelevalvetöö ei katkenud hetkekski. Vastupidi, rühmitasime sisemiselt võimekused ümber suunaga kaardistada koroonapandeemia vahetu ja kaugem mõju finantssektorile. Pärast kiirete riskide juhtimist eriti krediidi-, likviidsus- ja operatsiooniriski valdkonnas valmistume krediidiriskide suurenenud realiseerumiseks lähitulevikus.

Selge, et majanduslanguses osa äridest ja ärimudelitest enam ei toimi. Kui need ärid on pangast laenu võtnud, siis tähendab see pangale võimalikku krediidiriski realiseerumist. Laenusid antakse hoiustajate arvelt, kes on oma raha panga käsutusse

usaldanud. Mida paksemad on pankadel headel aegadel kogutud puhvrid, seda suuremaid krediidikahjusid saab pank kanda kriisis ilma, et tegelikku ohtu satuvad hoiustajate vahendid.

Finantsjärelevalveasutusena astusime panganduse stabiilsuse ja klientide mõistliku kohtlemise nimel vajalikud sammud praktiliselt kohe eriolukorra rakendumisel. Mõju suuruse ja aja huvides märgin neist kahte.

1) pankade kasumite väljamaksmise peatamine. Pankade 3,5 miljardi suurusest kogupuhvrast moodustab akumulieeritud kasum kokku 2,1 miljardit. Võrdluseks, et finantsjärelevalve on 2019. kohustanud hoidma panku kokku 527 miljoni euro ulatuses individuaalseid riskipuhvreid, seadusest automaatselt tuleneb 435 miljonit makropuhvrit ja keskpangad on otsustanud ca 350 miljonit makropuhvrit. Seega oli koroonakriisi alguses võtmeküsimuseks kasumi jaotamise piiramine. Veensime ka Euroopa Keskpanga kolleege, et otsustada pankade kasumite väljamaksmise peatamine. Meie vastav dialoog pankadega sündis märtsi keskel ja Euroopa Keskpank oma otsuse tegi märtsi lõpus.

2) maksemoratoriumi raamistiku kehtestamine. Koos Euroopa teiste finantsjärelevalveasutustega otsustasime koroonapandeemia puhkedes välja töötada laenumaksete tagastamise peatamise raamistiku. See ühelt poolt leevendab pankade kapitaliseisu ja ergutab neid ajutisi maksepuhkuseid andma, teiselt poolt annab moratoriumiga kaetud laenuvõtjatele ühetaolise ning läbipaistva ajutise leevenduse vahendite kogumiseks, rahavoogude ümberkujundamiseks. Finantsinspektsiooni poolt 20.4.2020 vastu võetud raamistiku alusel kehtestasid meie pangad nn eramoratoriumi, mis jõustus 27.4.2020. Praeguseks hetkeks on maksepuhkused rakendunud ca 5% eraisikute laenuportfelli suhtes ja 21% äriühingute portfelli suhtes. Laenupuhkuste taotluste esitamine on aga praeguseks raugenud. Maksemoratorium on viis laenuvõtja likviidsuse probleemi käsitlemiseks, kuid mitte arstirohi võlgniku mittetoimivaks muutunud ärimudelile või alalisele maksejõuetusele.

Kokkuvõtteks. Eesti finantsturgu *anno domini* 2019 iseloomustas koondumine, kohandumine ja kasv. Finantsjärelevalve töötab aktiivselt ning tuletab pidevalt ja selgelt turule meelde, et toimida tuleb õigus- ja korrapäraselt. Finantsinspektsioon on oma organisatsiooni kaasajastanud ja värskendanud.

Eesti pangandus sisenes koroonakriisi tugevana, keskmiselt oluliselt tugevamana kui euroala pangandus ja tugevamana, kui siseneti 2008. aasta finantskriisi. Eelseisev ei saa finantsturule ega ka järelevalvele olema lihtne. Heaks abiks on siin stabiilne õigusraamistik ning vähem hetke-emotsiooni ajal tehtud otsuseid. Järelevalvelt nõuab eelseisev häid teadmisi, suuri kogemusi aga ka kindlat kätt. Kinnitan, et annan koos oma meeskonnaga maksimaalse panuse Finantsinspektsiooni seadusjärgse eesmärgi täitmiseks.

Pildid: Erki Peinar, Riigikogu

Kilvar Kessler Riigikogus 2020

—

—

—

